

امتیازدهی ترجمه در آموزش مترجم زبان انگلیسی^۱

مسعود خوش سلیقه^۲ و آیناز سامیر^۳

چکیده

در این پژوهش اکتشافی تلاش شد تا معیارها و رویکردهای مدرسان ترجمه و بازخورد دانشجویان درباره معیارهای ارزیابی کیفیت ترجمه مدرسان در دوره کارشناسی تربیت مترجم زبان انگلیسی و کارشناسی ارشد مترجمی زبان انگلیسی در دانشگاه‌های ایران بررسی گردد که با برگزاری دوازده مصاحبه با مدرسان متخصص مطالعات ترجمه در دانشگاه‌های مختلف ایران و برگزاری چهار مصاحبه گروهی بازخورد دانشجویان مترجمی زبان انگلیسی درباره رویکرد ارزیابی مدرسان ترجمه، داده‌های مورد نیاز پژوهش به دست آمد. نتایج حاصل از مصاحبه با مدرسان و مصاحبه گروهی با دانشجویان بر اساس شیوه نظریه داده بنیاد، کدگذاری و تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که رویکرد مدرسان و بازخورد دانشجویان با دو رویکرد اصلی ارزیابی ترجمه قابل تشخیص است: (الف) رویکرد ارزیابی توانش ترجمه دانشجو، که معیار ارزیابی انسایی متن مقصد را در برمی گیرد، و (ب) رویکرد نمره‌گذاری مدرسان ترجمه، که شامل مدل ارزیابی کیفیت ترجمه به صورت کیفی و کمی و تقسیم‌بندی نمره می‌باشد. یافته‌هایی به دست آمده از مصاحبه گروهی با دانشجویان و مصاحبه با مدرسان نشان داد معیارهای مدرسان با پس‌زمینه‌های متفاوت تا حد زیادی با یکدیگر شباهت دارد و با معیارهای ارزیابی معرفی شده توسط نظریه-پردازان ارزیابی کیفیت ترجمه تا حد بسیاری مطابقند.

واژه‌های راهنمای ترجمه: ترجمه انگلیسی، ارزیابی کیفیت ترجمه، رویکردهای شاخص، بازخورد، ایران

۱. این مقاله در تاریخ ۱۳۹۲/۰۷/۱۸ دریافت شد و در تاریخ ۱۳۹۲/۱۰/۰۹ به تصویب رسید.

۲. استادیار مطالعات ترجمه، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، پست الکترونیک: khoshsaligheh@um.ac.ir

۳. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد مترجمی زبان انگلیسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، پست الکترونیک: aynazsamir@yahoo.com

۱- مقدمه

ارزیابی کیفیت ترجمه یکی از موضوعاتی است که همواره مورد توجه دانشجویان و مدرسان ترجمه در دانشگاهها قرار می‌گیرد. مدرس، ترجمه دانشجو را براساس معیارهایی ارزیابی و نمره‌گذاری می‌کند، و در مقابل، دانشجویان نسبت به شیوه و معیارهای ارزیابی نظراتی دارند که همه در نحوه عملکرد و یادگیری آنها تأثیرگذار است. دانشجویان با آگاهی از معیار و رویکرد ارزیابی مدرس ترجمه متوجه می‌شوند که از دیدگاه مدرس چه معیارهایی در ارزیابی ترجمه دارای اهمیت است. با اینکه برای ارزیابی کیفیت ترجمه دانشجویان روش و مدل‌های متفاوت توسط نظریه‌پردازان مختلف حوزه ارزیابی کیفیت ترجمه ارائه شده است ولی پژوهش اندکی در حوزه ارزیابی کیفیت ترجمه و بررسی رویکرد و معیارهای ارزیابی مدرس ترجمه در محیط دانشگاهی ایران صورت گرفته است. در پژوهش حاضر تلاش شده تا پس از ارائه معیارها و رویکردهای مدرس ترجمه در خصوص ارزیابی کیفیت ترجمه دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد، دانش و آگاهی، نظرات و بازخورد دانشجویان نسبت به معیارهای ارزیابی مورد استفاده مدرس ترجمه سنجیده شود. این پژوهش بر آن است تا با نگرشی کیفی و توصیفی، رویکردهای مدرس ترجمه و بازخورد دانشجویان را در این زمینه بررسی کند. به علاوه، میزان شباهت میان معیارها و رویکردهای مدرس ترجمه دانشگاههای ایران با رویکردهای ارزیابی کیفیت ترجمه معرفی شده نظریه‌پردازان شاخص ارزیابی کیفیت ترجمه بررسی می‌شود.

۲- پیشینهٔ پژوهش

فرحزاد (۱۳۹۰: ۳۱) بین نقد ترجمه و ارزیابی کیفیت ترجمه تفاوت قائل می‌شود. به اعتقاد وی در مطالعات ترجمه اصطلاح ارزیابی کیفیت ترجمه و نقد ترجمه همواره در کنار هم و گاهی به جای یکدیگر به کار می‌روند. لیکن، او تفاوت میان نقد ترجمه و ارزیابی کیفیت ترجمه را بدین گونه توصیف می‌نماید:

ارزیابی کیفیت ترجمه محدود به متن می‌باشد و رابطه میان متن مبدأ و متن مقصد در چهارچوب معادل تعریف می‌گردد. در ارزیابی کیفیت ترجمه با معیارهایی مثل خوب و بد، غلط و درست و

مفهوم معادل سروکار داریم که در طول زمان دائمًا تغییر می‌کند. نقد ترجمه نیز با مقایسه متن مبدأ و متن مقصد آغاز می‌گردد اما توجه اش بیشتر معطوف به روابط قدرت و ایدئولوژی است. نقد ترجمه ویژگی‌های متنی، انتخاب‌های واژگانی و دستوری و راهکارهای ترجمه‌ای مترجم و تأثیراتی که ترجمه در جامعه مقصد به جا می‌گذارد و موقعیتی را که در ادبیات جامعه مقصد به دست می‌آورد بررسی می‌کند. نقد ترجمه متن مقصد را به عنوان یک متن مستقل در نظر می‌گیرد و اثراتی که بر جامعه مقصد می‌گذارد و روندی را که ترجمه در طول تاریخ داشته است بررسی می‌نماید. در این خصوص ممکن است به جای اینکه متن مبدأ و متن مقصد مورد مقایسه قرار گیرند به مسائل اجتماعی و تاریخی آن پرداخته شود. (فرحزاد، ۲۰۰۹: ۳۹-۴۰)

همان گونه که فقهی و نصیری (۱۳۸۹: ۷۲) بیان می‌کنند، معیارهای ارزیابی ترجمه در اولین مراحل علمی شدن هستند و موقیت‌های قابل ملاحظه‌ای در این حوزه به دست نیامده است. به گفته هونیگ (۱۹۹۷: ۱۵) ارزیابی کیفیت ترجمه موجب افزایش یا کاهش علاقه دانشجو به عمل ترجمه شده و می‌تواند سبب پیشرفت کیفیت ترجمه ایشان گردد. ویلیامز (۲۰۰۹: ۱۳-۱۲) بر اساس نظریه استدلال تولمین مدل ارزیابی ترجمه خود را ارائه نمود. به اعتقاد ویلیامز (۲۰۰۹: ۱۲) تمامی متون دارای مؤلفه و ساختار استدلالی یکسانی هستند که در ارزیابی ترجمه باید به آنها توجه نمود. ساختار استدلالی به گفته ویلیامز (۲۰۰۹: ۱۲) شامل ادعاهای^۱، یافته‌های^۲، مبانی^۳، قواعد^۴، مستندات و تضمین‌های^۵، وابسته‌های^۶ و استثنایها^۷ است. وادینگتون (۲۰۰۱: ۳۱۱) چهار روش ارزیابی ترجمه دانشجویان را معرفی و از نظر روایی بررسی می‌کند. روش اول بر پایه تحلیل خطاهای ترجمه می‌باشد. روش دوم (۲۰۰۱: ۳۱۴) بر اساس تحلیل خطاهای و تأثیر منفی خطاهای در کل کیفیت ترجمه می‌باشد. روش سوم (۲۰۰۱: ۳۱۴) روش جامع‌نگر ارزیابی ترجمه می‌باشد و روش چهارم (۲۰۰۱: ۳۱۵) از ترکیب روش دوم با روش سوم به دست می‌آید. الینایی (۲۰۰۰: ۵۱۶-۵۱۷)

-
1. Claims
  2. Discoveries
  3. Grounds
  4. Rules/Warrant
  5. Backing
  6. Qualifiers/Modalizers
  7. Exceptions/Rebuttals

(۴۹۹) برای ارزیابی کیفیت ترجمه هفت معیار ارزیابی معرفی می‌نماید. ۱. نوع متن‌شناسی و فحوای کلام^۱؛ ۲. تأثیر صوری^۲؛ ۳. انسجام ساختار موضوعی متن^۳؛ میزان سازگاری ارجاعی و تقارن موضوعی؛ ۴. انسجام دستوری^۴؛ ارجاعات، جانشینی، حذف، حروف ربط و غیره^۵. تعادل در سطح متن و منظور شناسی^۶؛ ۶. مشخصه‌های واژگانی^۷؛ ۷. تعادل نحوی یا دستوری^۸. معیارهایی که داربلنه (۱۹۷۷: ۱۶) برای ارزیابی ترجمه اشاره می‌کند هفت پرسشی است که ارزیاب باید آنها را در ارزیابی ترجمه سؤال کند. داربلنه هفت پرسش ارزیابی را این گونه بیان می‌کند:

۱. آیا در ترجمه معنای کل متن و معنای تک تک اجزای متن به طور صحیح و کامل منتقل شده است؟
۲. آیا معادلهای واژگانی صحیح انتخاب شده اند؟
۳. آیا لحن متن اصلی منتقل شده است؟
۴. آیا به تفاوت‌های فرهنگی توجه شده است؟
۵. آیا ادبی بودن متن اصلی و ویژگی‌های فرهنگی به درستی انتقال پیدا کرده است؟
۶. آیا اهداف ضمنی نویسنده متن اصلی در ترجمه مد نظر قرار گرفته شده است؟
۷. آیا ترجمه متناسب با نیاز خوانندگان ترجمه تولید شده است؟

(۱۹۷۷: ۱۶)

نایدا (۱۹۶۴) در حوزه ترجمه از نظریه پردازانی است که دیدگاه مخاطب‌مدار دارد (نقل از ماندی، ۲۰۰۸: ۴۳). به اعتقاد نایدا اگر متن مقصد خصوصیاتی مانند متن مبدأ داشته باشد در این حالت است که آن ترجمه خوب و موفق می‌باشد (نقل از رضوانی و احمدیان، ۱۳۹۰: ۱۲۸). نایدا (نقل از فقهی و نصیری، ۱۳۸۹: ۷۳) در خصوص ارزیابی ترجمه به سه معیار اشاره می‌کند: پویایی کلی در فرایند ارتباط، درک مقصود و برابری پاسخ‌ها. گوداک (۱۹۸۹) سه سطح ارزیابی معرفی می‌کند که بیانگر کیفیت یک ترجمه می‌باشد (نقل از ویلیامز، ۲۰۰۱: ۳۵). ۱. قابل نشر^۹؛ ترجمه بی‌نقص

1. Textual typology
2. Formal correspondence
3. Coherence of thematic structure
4. Cohesion
5. Text-pragmatic (Dynamic) equivalence
6. Lexical properties
7. Grammatical/Syntactic equivalence
8. Publishable

است؛ ۲. قابل ارائه^۱ اطلاعات متن اصلی به درستی و با دقت منتقل شده است؛ و ۳. قابل بازبینی^۲؛ تعدادی نقص در انتقال معنا و ترجمه واژگان تخصصی وجود دارد.

فرحزاد (۱۹۹۲: ۲۷۴) دو مشخصه اصلی صحت^۳ و مناسب بودن^۴ را مهم می‌شمارد که باید برای ارزیابی هر واحد ترجمه، آنها مورد توجه قرار گیرند. به گفته فرحزاد (۱۹۹۲: ۲۷۴) مشخصه صحت بدین معنا است که ترجمه باید تمام اطلاعات موجود در متن مبدأ را به طور کامل و دقیق به متن مقصد انتقال دهد و هیچ گونه کاهش یا افزایش نداشته باشد. به علاوه به اعتقاد فرحزاد (۱۹۹۲: ۲۷۴) مشخصه مناسب بودن به این معنا است که جملات متن مقصد باید روان باشند و مانند متن تألفی در زبان مقصد به نظر برسند و از لحاظ ساختار صحیح باشند. به بیانی دیگر ساختارهای دستوری و جملات متن مقصد متعارف باشند. فرحزاد دو روش برای نمره‌گذاری سؤال‌های پاسخ آزاد ارائه می‌دهد که برای مثال در شیوه اول ترجمه دانشجویان به صورت جامع‌نگر مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و متن به عنوان واحد ترجمه فرض می‌شود. این روش در برگیرنده پنج معیار صحت، مناسب بودن، طبیعی بودن، انسجام و سبک گفتمان یا انتخاب واژگان می‌باشد و هر کدام از این معیارها دارای ۲۰ درصد نمره امتحان می‌باشند. از سوی دیگر، خزاعی‌فر (۱۳۸۸: ۱۸) خطاهای ترجمه را به دو سطح کلان و خرد تقسیم می‌کند. خزاعی‌فر (۱۳۸۸: ۱۸) برای سطح خرد هشت معیار ارزیابی و برای سطح کلان دو معیار ارزیابی ارائه می‌کند. خزاعی‌فر هشت معیار سطح خرد را بدین گونه تعریف می‌کند:

۱. ترجمه غلط، که ناشی از درک غلط متن یا خواندن غلط متن است. ۲. حذف غیرضروری کلمه یا بخشی از جمله یا صنعتی ادبی یا نکته‌ای فرهنگی یا معنایی که مقصود نویسنده بوده است. ۳. افزودن غیرضروری کلمه یا عبارت یا معنایی که مقصود نویسنده نبوده است. ۴. در جمله اصلی افزودن غیرضروری کلمه یا عبارت یا معنایی که مقصود نویسنده نبوده است. ۵. در جمله اصلی بر جزئی تأکید شده، مثلاً با قرار دادن آن جزء در ابتدای جمله، ولی این تأکید در ترجمه وجود ندارد یا بی‌جهت بر جزئی دیگر تأکید شده است. ۶. نقطه‌گذاری نادرست یا تقطیع پاراگراف‌ها

-
1. Deliverable
  2. Revisable
  3. Accuracy
  4. Appropriateness

مغایر با آنچه در متن اصلی آمده. ۶. انتخاب معادل نامناسب یا نادرست برای یک کلمه یا اصطلاح یا عبارت، معمولاً تحت تأثیر متن اصلی. ۷. استفاده از ترکیب واژگانی غیرمصطلاح، معمولاً تحت تأثیر متن اصلی. ۸. خطای فارسی‌نویسی؛ در اینجا خطای مترجم متأثر از متن اصلی نیست بلکه ناشی از عدم تسلط او به زبان فارسی است. ترجمه تحت‌اللفظی جمله در جایی که به اقتضای زبان فارسی جمله به شیوه‌ای دیگر نوشته شود، مصاداق خطای فارسی‌نویسی به حساب می‌آید. (۱۴: ۱۳۸۸)

همچنین، خزاعی‌فر (۱۳۸۸) دو معیار ارزیابی سطح کلان را این گونه تعریف می‌کند:

۱. سبک ترجمه باید کم و بیش نزدیک به متن اصلی باشد. مقصود از برابری سبکی ترجمه تحت‌اللفظی نیست. مقصود این است که یک متن ترجمه (یعنی رسمی/غیررسمی؛ ادبی/غیرادبی؛ شوخ طبعانه/جدی؛ محاوره/غیرمحاوره، و غیره) معادل سبک متن اصلی باشد، اما بدیهی است که این تعادل نه در سطح کلمه که در سطح متن برقرار می‌شود و مترجم اگر بخواهد بین دو متن تعادل سبکی برقرار کند باید آن قدر به زبان فارسی مسلط باشد که بتواند سبکی یکدست و معادل سبک متن اصلی بیافریند و به ایجاد تناظر یک به یک میان کلمات دو متن اکتفا نکند. ۲. متن ترجمه باید زبانی منسجم و روان داشته باشد. معمولاً نویسنده‌ای که به زبان مادری خود تألیف می‌کند متنی می‌نویسد که دارای روانی و انسجام است، اما وقتی مترجم متنی را ترجمه می‌کند در آوردن زبانی که روان و منسجم باشد کار دشواری می‌شود، به خصوص اگر مترجم از یک طرف به متن اصلی وابسته باشد و از طرف دیگر به زبان مادری چندان تسلط نداشته باشد.

(۱۹: ۱۳۸۸)

۳- روش تحقیق

۳-۱- شیوه جمع‌آوری داده‌ها

برای جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، دوازده مصاحبه فردی و چهار مصاحبه گروهی^۱ به عمل آمد. مدرسان ترجمه شرکت‌کننده در مصاحبه شامل دوازده نفر از مدرسان با تجربه و متخصص دانشگاه‌های مختلف ایران بودند. دانشجویان شرکت‌کننده در مصاحبه‌های گروهی شامل چهار

گروه از دانشجویان مقطع کارشناسی بودند. در مجموع سی و چهار نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه‌های بزرگ ایران شرکت کردند. تعداد دانشجویان در هر مصاحبه گروهی بین هشت تا دوازده نفر بود. مصاحبه گروهی نوعی از جمع آوری داده‌های کیفی می‌باشد که به بررسی نگرش افراد به طور گروهی نسبت به یک مفهوم می‌پردازد و بسیاری از صحبت‌ها در مصاحبه گروهی در واکنش به صحبت‌های دیگر اعضای گروه انجام می‌شود (عبداللهی، ۱۹۹۱: ۱).

۲-۳- شبوه تحلیل داده‌ها

این تحقیق بر پایه نظریه داده بنیاد^۱ استوار است که روشی پژوهشی استقرایی و اکتشافی می‌باشد که پژوهشگر در آن به جای آزمودن نظریه‌های موجود، بر اساس داده‌های واقعی به تدوین نظریه جدیدی می‌پردازد (منصوریان و زنجانی، ۱۳۸۹: ۱۴). محقق در این روش پس از تدوین پرسش‌های تحقیق در سه مرحله داده‌های به دست آمده را طبقه‌بندی می‌نماید. این سه مرحله عبارتند از: ۱. کدگذاری باز^۲، ۲. کدگذاری محوری^۳ و ۳. کدگذاری انتخابی^۴. پس از این سه مرحله و نگارش یادداشت‌های تحلیلی، نظریه پیشنهادی خود را تدوین می‌کند (منصوریان و زنجانی، ۱۳۸۹: ۱۵). روش تحلیل داده در نظریه داده بنیاد با کدگذاری مداوم همراه است. «کدگذاری به معنای اختصاص نزدیک‌ترین مفهوم به کوچک‌ترین جزء با معنی هر بخش از داده‌های گردآوری شده است» (منصوریان و زنجانی ۱۳۸۹: ۲۰). در این پژوهش کیفی یکایک مصاحبه و مصاحبه‌های گروهی ضبط گردید و به صورت مکتوب نوشته شد. با هر نکته‌ایی که مدرسان و دانشجویان بیان می‌کردند و یا محقق سؤال می‌کرد نکته بیان شده به صورت یک واحد، مکتوب و کدگذاری می‌گردید. در نهایت ضمن کدگذاری داده‌ها با استفاده از نظریه داده بنیاد، رویکرد مدرسان در دوازده مصاحبه و بازخورد و اظهارات دانشجویان در چهار مصاحبه گروهی به دو رویکرد اصلی طبقه‌بندی

-
1. Grounded theory
  2. Open coding
  3. Axial coding
  4. Selective coding

شدند که عبارتند از: ۱. رویکرد ارزیابی توانش ترجمه دانشجو و ۲. رویکرد نمره‌گذاری مدرسان ترجمه.

۴- بررسی یافته‌ها

لازم به ذکر است برای متمایز ساختن گروه‌های مصاحبه دانشجویان و مدرسان ترجمه از شماره‌گذاری استفاده می‌گردد برای مثال گروه (۱) و گروه (۲) و یا مدرس ترجمه (۱) یا مدرس ترجمه (۲). برخی از سوالات در مصاحبه گروهی و مصاحبه به دلیل نبود وقت کافی پرسیده نشد که در نتیجه رویکرد و اظهارات دانشجویان و معیار مورد نظر مدرسان در تحلیل برخی کدگذاری‌ها نیامده است.

۴-۱- رویکرد ارزیابی توانش ترجمه دانشجو

یکی از معیارهای مدرسان ترجمه برای ارزیابی توانش ترجمه دانشجویان معیار ارزیابی انشای متن مقصد است.

۴-۱-۱- ارزیابی انشای متن مقصد

معیار ارزیابی انشای متن مقصد در برگیرنده چهار معیار است: ۱. ارزیابی حفظ تناظر صوری میان متن مقصد و متن مبدأ، ۲. ارزیابی املای کلمات، ۳. ارزیابی انسجام دستوری و متنی، و ۴. ارزیابی سلاست و روانی متن مقصد.

۴-۱-۱-۱- ارزیابی حفظ تناظر صوری میان متن مقصد و متن مبدأ

معیار ارزیابی حفظ تناظر صوری میان متن مقصد و متن مبدأ شامل معیار ارزیابی ساختار کلی متن، پاراگراف‌بندی و رعایت علائم نگارشی است. مدرسان ترجمه (۱، ۶، ۷، ۱۰) تأکید بر معیار رعایت و حفظ تناظر صوری میان متن مبدأ و متن مقصد در ارزیابی ترجمه داشتند که می‌توان این معیار را جزو مدل ارزیابی خدمات ترجمه دولت انتاریو (نقل از ویلیامز، ۲۰۰۱: ۳۴) به شمار آورد.

در مقابل نظرات مدرسان، معیار ارزیابی حفظ تناظر صوری میان متن مبدأ و متن مقصد طبق یاز خورد گروه (۲، ۳، ۴) به عنوان معیار ارزیابی مدرسان به شمار نمی‌آید.

۱-۲-۱-۴- ارزیابی انسجام دستوری و متنی

معیار ارزیابی انسجام دستوری و متنی طبق اظهارات مدرسان و دانشجویان شامل سه زیرمعیار است: ۱. ارزیابی ترجمه صحیح افعال و زمان‌ها، ۲. ارزیابی تبدیل‌ها، و ۳. ارزیابی حذف و اضافات.

معیار ارزیابی انسجام دستوری و متنی شامل معیار ارزیابی ارجاعات، جانشین‌ها، حذفیات و حروف ربط است که پس از بررسی بازخورد گروه‌های (۱، ۲، ۳) و نظرات مدرسان (۱، ۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰) می‌توان این معیار را در مدل ارزیابی بن سوسان و روزن هاووس (۱۹۹۰: ۷۱) دید که در آن، معیار ارزیابی سطح ساختار واژگانی شامل معیار ارزیابی انسجام متنی می‌شود. به علاوه، این معیار جزو روش اول نمره‌گذاری سؤالات پاسخ آزاد فرhzad (نقل از خان محمد و اسانلو، ۲۰۰۹: ۱۳۴) می‌باشد. از سویی دیگر این معیار چهارمین مورد در رویکرد الینایی (۲۰۰۰: ۴۹۹) می‌باشد که به ارزیابی انسجام دستوری و متنی اشاره می‌کند.

۴-۱-۲-۱- ارزیابی ترجیح افعال و زمان افعال

گروههای (۱، ۲، ۳، ۴) و مدرسان (۱، ۲، ۳، ۹) تأکید بر معیار ارزیابی ترجمهٔ صحیح افعال و زمان افعال داشتند که می‌توان این معیار ارزیابی را جزو مدل ارزیابی بی‌بای (۱۹۹۰: ۷۱-۱۹۹۲) دانست. معیار ارزیابی خطاهای قواعد دستوری در مدل ارزیابی بی‌بای شامل معیار ارزیابی زمان افعال می‌شود. به علاوه این معیار می‌تواند جزو مدل ارزیابی بن سوسان و روزن هاووس (۱۹۹۰: ۱۹۹-۷۱) به شمار

آید که در این مدل یکی از معیارهای ارزیابی در سطح ساختار واژگانی قرار دارد که ارزیابی زمان افعال را شامل می‌شود.

۴-۱-۱-۲-۲- ارزیابی تبدیل‌ها

گروه‌های (۱، ۲، ۳، ۴) و مدرسان (۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۸، ۱۰، ۱۱) به معیار ارزیابی تبدیل‌ها^۱ در ترجمه تأکید می‌کردند که می‌توان این معیار ارزیابی را جزو معیارهای خان محمد و اسانلو (۲۰۰۹: ۱۴۶) قرار داد. طبق تحقیقات آنها، تبدیل یکی از معیارهای ارزیابی برای مدرسان ترجمه به حساب می‌آید که ۸٪ از شرکت‌کنندگان در پژوهش آنها به این معیار رأی داده‌اند.

۴-۱-۱-۳- ارزیابی حذف و اضافات

معیار حذف و اضافات در ترجمه طبق بازخورد گروه‌های (۱، ۲، ۳، ۴) و نظرات مدرسان (۲، ۴، ۸) معياری محسوب می‌شود که می‌توان جزو معیارهای ارزیابی خان محمد و اسانلو (۲۰۰۹: ۱۴۶) نیز به شمار آورد چون ۷٪ از مدرسان شرکت‌کننده در پژوهش خان محمد و اسانلو به این معیار رأی داده‌اند. از طرفی این معیار ارزیابی را می‌توان جزو معیار دوم و سوم ارزیابی خطأ در سطح خرد مدل خزاعی‌فر (۱۳۸۸: ۱۸) به شمار آورد که حذف و یا افزودن غیرضروری در ترجمه خطأ محسوب می‌شود. به علاوه این معیار را می‌توان جزو نوزده پارامتر مدل ارزیابی کیفیت ترجمه دفتر ترجمه فدرال کانادا (نقل از ویلیامز، ۲۰۰۱: ۲۵) به شمار آورد. همچنین، حذف و اضافه می‌تواند جزو گروه اول رویکرد «الف» ارزیابی وادینگتون (۲۰۰۱: ۳۱۱) نیز به شمار آید. از سویی دیگر، این معیار ارزیابی می‌تواند جزو معیار چهارم القینایی (۴۹۹: ۲۰۰۰) نیز به شمار آید که در آن، ارزیابی حذف و اضافه یک معیار ارزیابی است.

۴-۱-۲-۴- ارزیابی، سلامت و روان بودن متن مقصد

گروههای (۱، ۲، ۳، ۴) و مدرسان (۱، ۳، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲) تأکید بر معیار ارزیابی سلامت و روان بودن متن مقصد داشتند. این معیار در برگیرنده مواردی همچون ترجمه درست ساختارهای متن مبدأ و همچنین حفظ زیبایی متن مقصد می‌شود که همه از نکات تمایز یک متن تألیفی از یک متن ترجمه به شمار می‌آید. در نتیجه می‌توان این معیار ارزیابی ترجمه را جزو رویکرد «ب» ارزیابی وادینگتون (۲۰۰۱: ۳۱۴) به شمار آورد که این معیار ارزیابی این چنین معرفی شده است که تقریباً تمام متن ترجمه مانند یک متن تألیفی به نظر بیاید و متن ترجمه شده بوی ترجمه ندهد. از سویی دیگر معیار ارزیابی خطا در انجام ترجمه سلیس و روان می‌تواند جزو معیار دوم ارزیابی خطا در سطح کلان مدل خزانی فر (۱۳۸۸: ۱۹) به شمار آید که این گونه تعریف می‌شود «متن ترجمه باید زبانی منسجم و روان داشته باشد». این معیار ارزیابی را می‌توان جزو رویکرد هاووس (۲۰۰۱: ۲۵۱-۲۴۹) به شمار آورد. در رویکرد هاووس ترجمه‌ایی به عنوان «ترجمه پنهان» محسوب می‌شود که متن مقصد همانند یک متن تألیفی به نظر آید. به علاوه این معیار ارزیابی می‌تواند جزو معیار مناسب بودن رویکرد فرخزاد (۱۹۹۲: ۲۷۴) به شمار آید. معیار ارزیابی مناسب بودن به این معنا است که ساختار و جملات متن ترجمه شده روان و صحیح و مانند متن‌های تألیفی زبان مقصد به کاربرده شده باشند.

جدول ۱: رویکرد ارزیابی توانش ترجمه دانشجو

گروههای دانشجویان	مدرسان ترجمه	ارزیابی مدرسان ترجمه و بازخورد دانشجویان درباره رویکرد ارزیابی مدرسان
---	۱۰، ۷، ۶، ۱	ارزیابی حفظ تناظر صوری میان متن مقصد و متن مبدأ
۴، ۳، ۲، ۱	۹، ۳، ۲، ۱	ارزیابی ترجمه صحیح افعال و زمان افعال
۴، ۳، ۲، ۱	۸، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲ ۱۱، ۱۰	ارزیابی تبدیل‌ها
۴، ۳، ۱	۱۰، ۸، ۴، ۲	ارزیابی حذف و

اضافات			
ارزیابی سلاست و روان بودن متن مقصد	۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹	۸، ۷، ۵، ۴، ۳، ۱	۴، ۳، ۲، ۱

۴-۲-۲- رویکرد نمره‌گذاری مدرسان ترجمه

۴-۲-۱- مدل ارزیابی کیفیت ترجمه به صورت کیفی و کمی

براساس بازخورد گروههای (۱، ۲، ۳، ۴) رویکرد مدرسان ترجمه در ارزیابی رویکردی کمی و کیفی است و در ارزیابی هم به جزئیات و هم به کلیات توجه می‌کنند. بررسی نظرات مدرسان (۱، ۲، ۴، ۵، ۸، ۷، ۱۱، ۱۰، ۹، ۱۲) نشان داد که روش مدرسان ترجمه برای نمره‌گذاری ترجمه دانشجویان ترکیبی از روش و مدل‌های ارزیابی نظریه‌پردازان ترجمه مثل وادینگتون و رویکرد و تجربیات شخصی خودشان از ارزیابی است.

۴-۲-۲- نمره‌گذاری

در این بخش، از مصاحبه‌شوندگان خواسته شد تا نظر خود را درباره تقسیم‌بندی نمره بیان کنند.

۴-۲-۲-۱- بخشی از نمره نهائی ترجمه دانشجو حاصل کار کلاسی او است که ترجمه همکلاسی خود را تصحیح می‌کند

گروههای (۱، ۲، ۳، ۴) و مدرسان (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲) تأکید بر ارزیابی ترجمه توسط دانشجو یا همکلاسی‌ها داشتند که می‌توان این معیار نمره‌گذاری را جزو رویکرد ارزیابی کیفیت ترجمه سانیز (نقل از خان محمد و اسانلو، ۲۰۰۹: ۱۳۹) به شمار آورد که ارزیابی ترجمه توسط همکلاسی‌های دانشجو یا خود دانشجو صورت می‌گیرد.

۴-۲-۲-۲- بخشی از نمره نهائی ترجمه دانشجو به فعالیت کلاسی، آزمون ترجمه میان ترم، پروژه درسی و آزمون ترجمه پایان ترم تعلق می‌گیرد

گروههای (۱، ۲، ۳، ۴) و مدرسان (۱، ۴، ۹، ۱۱، ۱۲) تأکید داشتند که ارزیابی کلی مدرس بر اساس

مقدار پیشرفت ترجمه دانشجو، فعالیت کلاسی و پروژه‌هایی است که در طول ترم انجام می‌دهد. بر این اساس می‌توان این معیار نمره‌گذاری را جزو روش ارزیابی گوف کفوری (۲۰۰۴: ۱) به شمار آورد. در رویکرد او ارزیابی به چهار روش صورت می‌گیرد که شامل آزمون پیشرفت تحصیلی، آزمون کامیابی، آزمون تشخیصی می‌شود. چهار روش ارزیابی او به ارزیابی تکوینی و ارزیابی پایان دوره تقسیم می‌گردد. منتهی دانشجویان در چهار مصاحبه گروهی بر این باور بودند که مدرس به میزان پیشرفت ترجمه در طول ترم و پروژه‌های کلاسی دانشجو که وقت بسیاری را صرف انجام آن می‌کند بیش از چهار تا پنج نمره در نظر نمی‌گیرد. در آزمون ترجمه پایان ترم بخشی به متنی بسیار سخت اختصاص دارد و بخش دیگر به ترجمه‌های انجام شده در طول ترم اختصاص دارد که ارزیابی توانایی ترجمه دانشجو نیست بلکه بخشی فراتر از ارزیابی توانایی دانشجو در ترجمه، و ارزیابی حافظه دانشجو است.

۳-۲-۳- آشنایی با فناوری، حروف‌چینی ترجمه، و اینترنت

گروههای (۱، ۲، ۳، ۴) و مدرسان ترجمه (۱، ۳، ۸، ۱۰) بر معیار ارزیابی آشنایی با فناوری، حروف‌چینی ترجمه، و کار با اینترنت تأکید داشتند. با این حال، نمی‌توان این معیار را جزو هیچ مدل ارزیابی کیفیت ترجمه قرار داد چرا که در هیچ مدل ارزیابی چنین معیاری معرفی نشده است.

۳-۲-۴- نمره مثبت به نکات مثبت ترجمه تعلق می‌گیرد

گروههای (۱، ۲، ۴) و مدرسان (۱، ۳، ۵، ۷، ۱۰) براین معیار تأکید داشتند که در ارزیابی، علاوه بر نمره آزمون ترجمه، نمره مثبت به موارد مثبت ترجمه تعلق می‌گیرد. می‌توان تعلق گرفتن نمره مثبت به ترجمه دانشجو را به عنوان یک معیار ارزیابی دانست که می‌تواند جزو مدل «الف» ارزیابی وادینگتون (۲۰۰۱: ۳۱۱) قرار گیرد. در مدل ارزیابی وادینگتون به دانشجویی که در ترجمه گرههای متن را به خوبی باز کند و راه حل‌های خوبی ارائه دهد، یک تا دو نمره مثبت تعلق می‌گیرد.

جدول ۲: رویکرد نمره‌گذاری مدرسان ترجمه

رویکرد ارزیابی مدرسان ترجمه و بازخورد دانشجویان درباره رویکرد ارزیابی مدرسان	گروههای دانشجویان	مدرسان ترجمه	رویکرد ارزیابی مدرسان
مدل ارزیابی کیفیت ترجمه به صورت کیفی و کمی	۴،۳،۲،۱	۷،۵،۴،۲،۱ ۱۲،۱۱،۱۰،۸	رویکرد نمره گذاری مدرسان ترجمه تقسیم بندی نمره
بخشی از نمره نهائی ترجمه دانشجو حاصل کار کلاسی اوست که ترجمه همکلاسی خود را تصحیح می‌کند	۴،۳،۲،۱	۵،۴،۳،۲،۱ ۱۰،۹،۸،۷،۶ ۱۲،۱۱	
بخشی از نمره نهائی به فعالیت کلاسی «آزمون ترجمه میان ترم» پروره درسی و آزمون پایان ترم تعلق می‌گیرد	۴،۳،۱	۱۲،۱۱،۹،۴،۱	
آشنایی با فناوری، «حروف چینی» و کار با اینترنت	۴،۳،۲،۱	۱۰،۸،۳،۱	
نمره مثبت به نکات مثبت ترجمه تعلق می‌گیرد	۴،۲،۱	۱،۳،۵،۷،۱۰	

نتیجه

با توجه به داده‌های به دست آمده به شیوه مصاحبه فردی و گروهی و ارائه تحلیل داده‌ها مبتنی بر کدگذاری و طبقه‌بندی داده‌ها می‌توان به این نتیجه رسید که دانشجویان تنها در یک معیار ارزیابی بازخوردی مخالف با اظهارات مدرسان ترجمه داشتند. به اعتقاد دانشجویان معیار ارزیابی حفظ تناظر صوری میان متن مبدأ و متن مقصد به عنوان معیار ارزیابی مدرسان به شمار نمی‌آید. به علاوه دانشجویان معتقدند نمره‌ای که مدرس ترجمه به میزان پیشرفت ترجمه در طول ترم و پروره‌های کلاسی دانشجو اختصاص می‌دهد نسبت به وقتی که دانشجو برای کامل کردن ترجمه صرف می‌کند بسیار کم است. در آزمون‌های ترجمه معمولاً بخشی از آزمون به یک متن بسیار سخت اختصاص دارد و بخش دیگر نیز به ترجمه‌های انجام شده در طول ترم اختصاص دارد که به اعتقاد دانشجویان این روش ارزیابی مدرسان ترجمه توانایی ترجمه دانشجو را به خوبی مورد ارزیابی قرار نمی‌دهد چرا که این روش بیشتر حافظه دانشجو را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این نظرات دانشجویان را تا اندازه‌ایی می‌توان به عنوان نقص‌های معیارهای ارزیابی مدرسان ترجمه قلمداد نمود. با این حال، با استناد به معیارهای ارزیابی که توسط مدرسان و دانشجویان معرفی گردید و به دو رویکرد اصلی طبقه‌بندی گردید می‌توان بیان نمود که تا اندازه‌ای معیارهای ارزیابی

مدرسان ترجمه با یکدیگر شباهت دارند و تا اندازه زیادی با مدل‌های ارزیابی نظریه‌پردازان شاخص ارزیابی کیفیت ترجمه مطابقند. برای مثال اکثر مدرسات ترجمه به رویکرد وادینگتون و چهار روش ارزیابی او به عنوان یک رویکرد ارزیابی اشاره نمودند که در ارزیابی ترجمه‌های دانشجویان از آن بهره می‌جویند. بر این اساس نمی‌توان رویکرد و معیارهای ارزیابی مدرسات ترجمه را به طور کامل شخصی و سلیقه‌ای دانست. معیارهای ارزیابی معرفی شده تا اندازه‌ای معیارهای عینی و مشخصی می‌باشند که دانشجویان و مدرسات کم تجربه می‌توانند در ارزیابی ترجمه از آنها بهره جویند.

منابع:

- خرازی فر، علی، «ارزیابی کیفیت ترجمه». مترجم، سال ۱۸، شماره ۴۹، (۱۳۸۸)، ص ۲۶-۱۷.
- رضوانی، رضا، و احمدیان، محبوبه، «بررسی دانش ارزیابی کیفیت ترجمه و آموزش آن در دانشگاه‌های ایران». فصلنامه علمی- پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، سال ۲، شماره ۳، (۱۳۹۰)، ص ۱۳۹-۱۲۵.
- عبداللهی، داود. (۱۳۹۱). «فوکس گروپ. وبلاگ جامعه‌شناسی».
- <www.dabdollahi.blogfa.com/post/39>
- فرحزاد، فرزانه، «نقد ترجمه: ارائه مدلی سه وجهی». مجله پژوهشنامه، شماره ۸۸، (۱۳۹۰)، ص ۲۹-۴۸.
- فقهی، عبدالحسین، و نصیری، حافظ، «ارزیابی روشنمند متون ترجمه شده از عربی به فارسی». دوفصلنامه علمی-پژوهی دانشگاه الزهراء(س)، سال ۱، شماره ۲، (۱۳۸۹)، ص ۷۱-۷۰.
- منصوریان، یزدان، و زنجانی، افشار. (۱۳۸۹). «آشنایی با روش پژوهش کیفی موسوم به گراند تئوری».
- <parsmanager.ir/index.php>

Al-qinai, J. (2000), "Translation Quality Assessment: Strategies, Parameters and Procedures". *Meta*. 45(3), pp. 497-519.

Beeby, A. (2000), *Teaching Translation from Spanish to English*. University of Ottawa Press, Ottawa, Canada.

Bensoussan, M., & Rosenhouse, J. (1990), "Evaluating Student Translation by Discourse

- Analysis". *Babel*, 36(2), pp. 65–84.
- Darbelnet, J. (1977). "Niveaux de traduction". *Babel*, 23(1), pp. 6–17.
- Farahzad, F. (1992), "Testing Achievement in Translation Classes", In *Teaching Translation and Interpreting: Training, Talent and Experience Papers from the First International Conference*, C. Dollerup and A. Loddengaard (eds.), John Benjamins, Amsterdam, pp. 271–278.
- Farahzad, F. (2009). "Translation Criticism: A CDA Approach". *Translation Studies*, 6(24), pp. 39–47.
- Goff-Kfouri, A. C. (2004), "Testing and Evaluation in the Translation Classroom". *Translation Directory*, <www.TranslationDiorectory.com/article>
- Honig, H. G. (1997), "Positions, Power and Practice: Functionalist Approaches and Translation Quality Assessment". *Current Issues in Language and Society*, 4(1), pp. 6–34.
- House, J.(2001), "Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation". *Meta*, 46(2), pp. 243–257.
- Khanmohammad, H., & Osanloo, M. (2009), "Moving Toward Objective Scoring: A Rubric for Translation Assessment". *JELS*, 1(1), pp. 131–153.
- Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies: Theories and Application*, 2nd ed., Routledge, London.
- Waddington, C. (2001), "Different Methods of Evaluating Student Translations: The Question of Validity". *Meta*, 46(2), pp. 311–325.
- Williams, M. (2001), An Argumentation-centred Approach to Translation Quality Assessment. (Unpublished PhD thesis), University of Ottawa, Ottawa, Canada.
- Williams, M. (2009), "Translation Quality Assessment". *Mutatis Muntandis*, 2(1), pp. 3–23.